

№ 9

31.01.2020

Міністерство енергетики та охорони довкілля

[Tatyana.Shevtsova@mev.gov.ua](mailto:Tatyana.Shevtsova@mev.gov.ua)

тел. 206-38-62

**Пропозиції до проєктів концепцій та планів реалізації державної політики щодо досягнення цілей 9.1-9.4, 9.6-9.9**

**Пропозиції до цілі 9.1. Менша кількість українців перебуває за межею енергетичної бідності та підвищено енергоефективність економіки.**

Серед заходів є "Розроблення та прийняття національного плану дій з енергоефективності до 2030 року (як окремого документу або як складової частини інтегрованого Національного плану з енергетики та клімату)" з дедлайном 31.03.2020. З огляду на такі короткі строки, зважаючи на стан розробки документу наразі, та з метою створення якісно розробленого документу, рекомендуємо пересунути дедлайн.

**Пропозиції до цілі 9.2. Українські споживачі та бізнес сплачують справедливу ціну за якісні енергетичні товари.**

*До Підцілей та Заходів цілей 9.2 та 9.4:*

Опис цілей 9.2 та 9.4 містить згадки про професійну переорієнтацію працівників вугільної галузі. При цьому, у підцілях та конкретних заходах на виконання підцілей відсутнє прийняття відповідних програм а) перекваліфікації працівників та б) соціально-економічної підтримки регіонів закриття вугільних шахт. Програми підтримки шахтарських територій є одним із ключових компонентів успішної трансформації. Зволікання з їх прийняттям неминуче призводить до відтермінування вирішення вже наявних соціально-економічних проблем і гальмує подальший розвиток вугільних регіонів. Необхідно запланувати заходи з перекваліфікації працівників та проведення соціально-економічної підтримки регіонів закриття вугільних шахт.

**Пропозиції до цілі 9.3. Українцю не загрожують ризики залишитися без енергозабезпечення.**

*До пункту 1.5 "Динаміка проблеми":*

Доповнити абзацом:

В Україні старіють не лише ТЕС, але й АЕС. Станом на лютий 2020 року 11 з 15 діючих АЕС України досягли 30-тирічного проектного віку. Електроенергія з АЕС зараз здається дешевою для ринку і споживачів. Однак існує багато прихованих витрат, які зараз не враховані, і тому накопичуються. Зрештою ці витрати ляжуть на платників податків. Крім цього, зараз не відраховується достатня кількість коштів для виведення АЕС з експлуатації. Якщо не почати накопичувати їх у достатньому обсязі вже зараз, це може призвести до різкого підвищення тарифу на електроенергію у майбутньому.

#### **Пропозиції до цілі 9.4. Українець живе у сприятливому та чистому навколишньому середовищі.**

##### *До Підцілей та Заходів цілей 9.2 та 9.4:*

Опис цілей 9.2 та 9.4 містить згадки про професійну переорієнтацію працівників вугільної галузі. При цьому, у підцілях та конкретних заходах на виконання підцілей відсутнє прийняття відповідних програм а) перекваліфікації працівників та б) соціально-економічної підтримки регіонів закриття вугільних шахт. Програми підтримки шахтарських територій є одним із ключових компонентів успішної трансформації. Зволікання з їх прийняттям неминуче призводить до відтермінування вирішення вже наявних соціально-економічних проблем і гальмує подальший розвиток вугільних регіонів. Необхідно запланувати заходи з перекваліфікації працівників та проведення соціально-економічної підтримки регіонів закриття вугільних шахт.

##### *До Пункту 1.6. Причини проблеми:*

«Причина 3 – Неощадливе та нераціональне водокористування яке призводить до забруднення вод (поверхневих, підземних, морських)» та

«Причина 5 – Недосконала системи державного регулювання...»

Потрібно доповнити і/або деталізувати те, що відсутній облік/механізм обліку водокористування для частини користувачів, наприклад, у сільському господарстві, що робить неможливим оцінити реальні обсяги споживання та забруднення вод. Зокрема, проблемою є відсутність моніторингу та контролю за дифузними (площинними) джерелами забруднення. Це, у першу чергу, сільськогосподарські поля та необладнані місця зберігання відходів/побічних продуктів тваринництва. У землю вноситься низка засобів для стимулювання врожайності, боротьби із шкідниками, та інше. Частина цих засобів потрапляє із площинним стоком до поверхневих вод, а також до підземних вод, просочуючись у ґрунт.

##### *До Пункту 1.7:*

Супутні зміни необхідно внести у п. 1.7. «Показники ефективності політики», а саме у частині «Зменшення рівня забруднення довкілля від життєдіяльності людини, зокрема зменшення скидів забруднених стічних вод у водні об'єкти», оскільки забруднення потрапляє у води, у тому числі, з дифузних джерел, вплив та частка забруднення з яких наразі не обліковується в Україні.

*У показнику ефективності політики «Зменшення рівня забруднення довкілля від життєдіяльності людини, зокрема зменшення нітратного забруднення ґрунтів та водойм»:*

Слід замінити «нітратне забруднення» на «забруднення нітратами та іншими поживними елементами», оскільки нітратне забруднення (або ж сполуками азоту) відбувається одночасно із фосфатним забрудненням (сполуки фосфору) та іншими поживними елементами (калій).

Також у частині «...нітратного забруднення ґрунтів та водойм» необхідно додати/замінити слово «водойми», тому що термін відображає лише поверхневі води, а забруднення поживними елементами (нітратами) стосується й підземних вод. Забруднення підземних вод безпосередньо впливає на якість води що споживаються через децентралізоване водопостачання, характерне для більшості сільських громад країни.

*Зміни до підціль, задач та заходів до них:*

*№3 «Запровадження принципів ощадливого та раціонального водокористування, зменшення скидів забруднених стічних вод у водні об'єкти»:*

Як вже зазначено у коментарі до *Показників ефективності політики*, забруднення водних об'єктів відбувається не лише зі стічними водами, але й з площинним зливом (наприклад, з полів), тобто, з дифузних джерел. Наприклад, забруднення поживними/біогенними елементами води з дифузних джерел подекуди сягає більше 80%, тобто, вони є основним джерелом походження такого забруднення. Відтак підціль, задачі та заходи мають відображати запровадження моніторингу та контролю за таким забрудненням. Зокрема мають бути реалізовані вимоги Угоди про асоціацію Україна-ЄС у частині застосування цілей та вимог Директиви 91/676/ЄС про захист вод від нітратного забруднення.

Таким чином, до заходів необхідно включити доопрацювання й прийняття таких документів як:

- (1) Методика визначення вразливих зон до нітратного забруднення,
- (2) Кодекс кращих сільськогосподарських практик та
- (3) Плану/планів дій для вразливих територій.

Вразливі зони мають бути визначеними для якісної розробки та реалізації інтегрованих планів управлінь річковими басейнами та цільового залучення ресурсів для вирішення проблеми забруднення поживними речовинами у визначених регіонах.

*№5 «Вдосконалення системи державного нагляду (контролю) в сфері охорони навколишнього середовища»:*

#### **Державний екологічний контроль**

**I. Необхідно якнайшвидше почати розробку законопроекту про контролюючий орган в сфері охорони довкілля** з широким залученням громадськості. Контролюючий орган повинен мати повноваження для ефективного контролю (нагляду) та має бути:

- єдиним для всіх сфер довкілля (необхідно усунути дублювання повноважень з галузевими установами);
- незалежним від галузевих міністерств, щоб уникнути конфлікту інтересів;
- відкритим, публічним, прозорим через механізми, закладені в проекті закону (і в тому числі завдяки введенню Реєстру викидів і перенесенню забруднювачів).

Крім створення ефективного контролюючого органу, необхідно внести доповнення до Кримінального Кодексу України (ККУ) для посилення відповідальності за порушення екологічного законодавства. Перелік правопорушень, що пропонуються до кваліфікації як кримінальні, наведено в Ст. 2-4 Конвенції про захист довкілля засобами кримінального законодавства. Внести зміни до ККУ задля можливості використання вказаних заходів кримінально-правового характеру проти підприємств, що порушують екологічне законодавство.

Також варто зазначити, що запорукою взяття під контроль промислового забруднення є посилення державного контролю і забезпечення невідворотності покарання за недотримання екологічного законодавства, але в той же час задля уникнення певних екологічних загроз, необхідно реально і ефективно враховувати екологічну складову в національних/галузевих стратегіях/політиках.

II. На засіданні Уряду 29 січня 2020 року було прийнято рішення про створення **Офісу контролю викидів у повітря**, який зі слів Прем'єр-міністра України О. Гончарука, функціонуватиме у складі Держекоінспекції та працюватиме безпосередньо в Кривому Розі (<https://www.kmu.gov.ua/news/u-krivomu-rozi-stvoryat-ofis-kontrolyu-vikidiv-u-povitrya>).

*Необхідно включити до списку заходів розробку та прийняття Положення про Офіс контролю викидів у повітря, у якому прописати статус, підпорядкування, основні завдання та повноваження.*

III. У частині водокористування мають бути прийняті зміни до системи обліку споживання, скидів та забруднення вод (прямі та опосередковані аспекти водокористування, наприклад, у сільському господарстві). Моніторинг та нагляд має здійснюватися у тому числі за дифузними джерелами забруднення поверхневих та підземних вод. **Державна екологічна інспекція, як контролюючий орган, повинна передбачити спеціалізовану експертизу відповідно до особливостей водокористування у різних галузях господарювання, зокрема мати спроможність та механізми контролю за дифузним забрудненням від сільськогосподарських джерел.**

**Пропозиції до цілі 9.6. Українці більш ефективно та ощадливо використовують природні ресурси.**

*До Підцілі 4 "Забезпечення ефективних превентивних заходів з недопущення погіршення якості природних ресурсів:*

*Додати критерій: "Зменшення кількості деградованих та осушених торфовищ".*

Використання торфовищ є причиною близько 25% антропогенних викидів парникових газів від використання земельних і лісових ресурсів. За даними Держкомгеології, на території України виявлено та розвідано з різним ступенем детальності 2168 торфових родовищ загальною площею родовищ близько 1 млн га, із геологічними запасами близько 2,0 млрд т. Окрім того, в Україні наявні значні площі торфовищ, деградованих внаслідок торфовидобутку в минулому або осушених і засаджених лісом.

Здорожчання традиційних енергоресурсів призвело до збільшення обсягів видобутку паливного торфу в Україні. При цьому осушені торфовища є джерелами викидів парникових газів, у тому числі внаслідок пожеж, які надзвичайно важко ліквідувати. Додатковою причиною емісії вуглецю з торфу є його використання для збагачення орних земель: торф використовують як компост і підсипають до ґрунту, що стає причиною його стрімкого розкладання та вивільнення в атмосферу парникових газів.

Таким чином, необхідно не тільки суттєво зменшити обсяги видобування паливного торфу, а й відновити осушені торфовища для зменшення обсягів емісії в майбутньому.

*Пропозиції щодо Завдання 1 "Підвищення біологічної стійкості лісів":*

- Розробити та впровадити національний план дій з адаптації лісів до кліматичних змін,
- Запровадити програму національного моніторингу лісового біорізноманіття й інвентаризації лісових оселищ,
- Впровадити сталі практики лісокористування, що не призводять до деградації лісового біорізноманіття й оселищ.

*Пропозиції щодо Завдання 2 "Створення нової системи моніторингу підземних вод та небезпечних геологічних процесів":*

Підземні води є стратегічним запасом країни, відтак необхідно суттєво обмежити користування такими запасами, зокрема пріоритизувати використання для задоволення питних потреб населення, та значно обмежити/виключити їх використання в господарських цілях.

Система моніторингу та контролю за якісними та кількісними характеристиками підземних вод має включати у себе контроль за дифузними джерелами забруднення (наприклад, системне багаторічне внесення на поля добрив, агрохімікатів тощо), які, зокрема, несуть загрозу потрапляння забруднюючих елементів та речовин. Оскільки забруднення підземних вод практично неможливо зменшити після потрапляння у них забруднюючих елементів та речовин, необхідно докласти максимальні зусилля для попередження його виникнення.

#### **Пропозиції до цілі 9.7. Українці зберігають природні екосистеми для нащадків.**

*Для оцінки Підцілі 4 "Створення достатньої мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду та природоохоронних територій міжнародного значення":*

Ввести показник який би відображав зменшення фрагментованості об'єктів ПЗФ, тому що лише територіальний показник не відображує якість самого об'єкту ПЗФ.

*До підцілі "Створення ефективної системи управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду":*

Рекомендуємо додати такий захід, як "Розробка методики, що дозволяє оцінити екосистемні послуги цінних територій та об'єктів природно-заповідного фонду та забезпечити її використання при розробці менеджмент планів територій та об'єктів природно-заповідного фонду".

*Для забезпечення показника "Мінімальна шкода, завдана біорізноманіттю та екосистемам":*

Варто покращити роботу Міністерства під час процедур Оцінки впливу на довкілля:

- Збільшити кількість працівників Міністерства, задіяних у проведенні процедури Оцінки впливу на довкілля,
- Для випадків, якщо планова діяльність планується в межах цінних територій та об'єктів природно-заповідного фонду, ввести обов'язковою оцінку екосистемних послуг території та розробити критерії, які допомагали би визначити, наскільки допустимим є втручання планової діяльності на цінні території та об'єкти природно-заповідного фонду.
- Варто покращити роботу Міністерства у реагуванні на запити громадськості про корупцію та порушення в адміністраціях цінних територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

*До завдань Підцілі 6 «Запровадження системи моніторингу водних ресурсів відповідно до європейських стандартів»:*

Додати:

"Започаткування та здійснення моніторингу та нагляду за дифузними (площинними) джерелами забруднення поверхневих та підземних вод. Наразі спостереження та контроль за такими

джерелами забруднення в Україні не здійснюється, проте передбачений директивами ЄС водного напрямку. Отже до заходів необхідно додати прийняття положень Директиви 91/676/ЄС про захист вод від нітратного забруднення, що передбачає зменшення негативного впливу від дифузних джерел.”

*У підциль 7 «Покращення якості водних ресурсів в Україні»:*

Необхідно додати/розширити завдання наступним чином:

“У рамках розробки Планів управлінь річковими басейнами мають бути визначені «Вразливі зони» до накопичення нітратів та інших поживних речовин (фосфор, калій), для яких необхідно розробити відповідний План(и) дій, та стимулювання використання кращих сільськогосподарських практик (як основного фактору впливу на стан вод через дифузні джерела забруднення). Відповідні документи (Методика визначення вразливих зон, Кодекс кращих сільськогосподарських практик, тощо) для виконання цих задач передбачені в Україні у рамках Угоди про асоціацію з ЄС, проте досі не є доопрацьованими та прийнятими. Тому їх затвердження та застосування мають бути відображені у заходах Програми діяльності уряду.

Так, зокрема, ухвалення Методики визначення вразливих зон дозволить виділити території, де цей виклик є найбільш актуальним, допоможе обґрунтувати та залучити цільову ресурсну підтримку (у тому числі від міжнародних донорів) для вирішення ситуації. Без такого документу уся територія країни апріорі вважається «вразливою зоною» відповідно положень Директиви, що у значній мірі ускладнить ефективність впровадження заходів у такій масштабній зоні та залучення для них ресурсної підтримки.

**Пропозиції до цілі 9.8. Українець усвідомлює наслідки глобальних змін клімату, вживає заходів для їх запобігання, проте готовий до них адаптуватись.**

*До “Заходи: “Збільшення рівня поінформованості населення про наслідки глобальних змін клімату, заходів для їх запобігання та адаптації до них”:*

Для усвідомлення наслідків глобальних змін клімату населенням, необхідна ефективна комунікаційна кампанія з активною позицією та залученням Міністерства. Цього наразі немає у Проекті плану реалізації концепції політики, тож пропонується додати у заходи “Збільшення рівня поінформованості населення про наслідки глобальних змін клімату, заходів для їх запобігання та адаптації до них”.

Водночас із тим, Проект плану реалізації перелічує скоріше не заходи для запобігання зміні клімату кожним українцем на своєму рівні (як це читається у назві Цілі), а кліматична політика держави Україна.

*До “Заходу “Затвердження Другого національно-визначеного внеску України до Паризької угоди”:*

НВВ має бути амбітним не лише у контексті соціально-економічного розвитку України, але й дотримання цілі Паризької угоди з утримання глобальної температури на рівні 1,5-2°C. Тому пропонується додати до заходу наступний текст (виділено жирним): “Затвердження Другого національно-визначеного внеску України до Паризької угоди, в якому показник(и) скорочення обсягу викидів парникових газів є амбітним та справедливим у контексті довгострокового

соціально-економічного розвитку України та цілі Паризької угоди з утримання глобального потепління на рівні 1,5-2°C”.

*Додати до Плану заходів:*

Згідно міжнародних оцінок, для утримання глобальної температури на рівні 1,5-2°C, усі **вугільні електростанції світу мають бути виведені з експлуатації не пізніше 2040-го року**, а у країнах Східної Європи - **до 2031 року**. Тому вже зараз стоїть гостра необхідність визначити конкретну дату (рік), до якого Україна згорне вугільну генерацію. У зв'язку з цим до плану заходів на 2020 рік пропонується додати **створення Комісії зі структурних змін, що складається з представників основних зацікавлених сторін (державні та місцеві органи, профспілки, науковці, НУО та бізнес), які надаватимуть рекомендації національному уряду України, у тому числі щодо дати повної відмови від вугілля в енергетиці.**

*До Заходу “Розроблення та затвердження Стратегії адаптації до зміни клімату України на період до 2030 року”:*

При “Розробленні та затвердженні Стратегії адаптації до зміни клімату України на період до 2030 року” врахувати не лише технологічні рішення, а й в першу чергу потенціал природно орієнтованих рішень. У Заходу можна дописати “з урахуванням природно орієнтованих рішень у першу чергу”.

*До “Проблеми політики: 1.3. Масштаб проблеми”:*

У тексті “Вирішення проблеми зміни клімату потребує значних системних змін в енергетичному, транспортному, промисловому секторах та секторі будівель країни” - варто дописати “сільського господарства”, оскільки це важливий сектор для зниження викидів парникових газів.

З повагою,

Голова відділу клімату і сталого транспорту

Бондаренко І.С.

[ib@ecoact.org.ua](mailto:ib@ecoact.org.ua)

+38 (068) 386-1954



31/01/2020

Вик. Бондаренко І.С.

[ib@ecoact.org.ua](mailto:ib@ecoact.org.ua)